

Rechterlijke macht

Indeling van het recht

■ Wat is "recht"?

In de literatuur bestaan vele en uiteenlopende omschrijvingen van het begrip "recht".

Rechtsregels zijn nodig om het maatschappelijk leven in goede banen te leiden en conflicten te voorkomen en te regelen. De belangrijkste geschreven rechtsregels zijn vastgelegd in de Grondwet, wetten en besluiten en in het internationaal recht.

Niet iedereen houdt zich echter aan deze regels. Om de conflicten die daardoor ontstaan te beslechten, om overtredingen te bestraffen en om schade te herstellen is een georganiseerde structuur nodig. Dat gebeurt onder meer door de hoven en rechtbanken.

■ Gerechtelijke organisatie

➤ Specialisatie

De hoven en rechtbanken zijn gespecialiseerd in de toepassing van een bepaalde rechtstak. Zo zijn de burgerlijke rechtbanken bevoegd om burgerlijke geschillen op te lossen.

➤ Territorialiteit

Elke rechtbank is bovendien bevoegd voor een bepaald gebied (bijvoorbeeld: vredegerichten binnen een kanton, rechtbanken van eerste aanleg binnen een arrondissement ...).

➤ Hiërarchie

Er is een hiërarchie van lagere en hogere rechtscolleges. Tegen rechterlijke uitspraken kan meestal hoger beroep worden ingesteld bij een hoger rechtscollege.

■ De indeling van het recht

Traditioneel wordt het nationale recht in twee grote blokken ingedeeld: het privaatrecht en het publiek recht.

Het privaatrecht regelt, eenvoudig voorgesteld, de verhoudingen tussen de burgers onderling. Het omvat onder andere:

- het burgerlijk recht;
- het handelsrecht;
- het sociaal recht;
- het privaatrechtelijk procesrecht (ook gerechtelijk privaatrecht genoemd);
- ...

Het publiek recht staat in voor de verhouding tussen de Staat en de burger, en ook tussen Staten onderling. Het omvat onder andere:

- het verdragsrecht en de overige internationale rechtsregels;
- het grondwettelijk recht;
- het administratief recht;
- het fiscaal recht;
- het strafrecht;
- het internationaal recht;
- ...

▶ Burgerlijk recht

Deze rechtstak regelt de basisverhoudingen tussen de burgers. Het gaat hier over het statuut van de persoon (naam, woonplaats, nationaliteit, ...), adoptie, huwelijk en echtscheiding, erfenissen, statuut van goederen (betwistingen over eigendom, vruchtgebruik, ...) en overeenkomsten (koop, huur, ...) ...

Het burgerlijk recht vindt men hoofdzakelijk terug in het Burgerlijk Wetboek en ook in andere wetten.

Het Burgerlijk Wetboek werd ingevoerd in 1804, toen ons land deel uitmaakte van Frankrijk. Sindsdien werd het uiteraard ingrijpend gewijzigd en aangepast aan de maatschappelijke evolutie.

Bij geschillen kunnen rechtzoekenden terecht bij de vrede-rechter, de rechtbank van eerste aanleg (burgerlijke kamer), de familie- en jeugdrechtbank en het hof van beroep (burgerlijke kamer).

► Handelsrecht

Het handelsrecht regelt het statuut van de handelaren en de handelsactiviteiten. Dit vindt men terug in het Wetboek van Koophandel en in tal van andere specifieke wetten.

Geschillen worden geregeld door de rechtbank van koophandel en het hof van beroep.

In de rechtbanken van koophandel hebben, naast één beroepsmagistraat, twee niet-professionele rechters zitting, die handelaar of ondernemer zijn.

► Sociaal recht

Dit valt uiteen in twee delen: enerzijds het arbeidsrecht, dat de verhouding regelt tussen werkgevers en werknemers, anderzijds het sociaal zekerheidsrecht, dat handelt over de verplichte sociale verzekeringen voor werknemers (ziekte, invaliditeit, arbeidsongevallen, werkloosheid, vakantiegeld, kinderbijslag, pensioen). Deze laatste tak hoort al eerder bij het publiek recht.

Betwistingen worden beslecht door de arbeidsrechtbanken en de arbeidshoven. Deze zijn samengesteld uit beroepsrechters, maar ook uit vertegenwoordigers van de representatieve organisaties van werknemers, werkgevers en zelfstandigen.

► Privaatrechtelijk procesrecht

Deze tak regelt de inrichting en de bevoegdheid van de privaatrechtelijke rechtscolleges en ook het verloop van de procedure. Het Gerechtelijk Wetboek en ook andere specifieke wetten regelen deze materie.

► Grondwettelijk recht

De Grondwet legt de basisregels van de staatsorganisatie en de grondrechten van de burgers vast.

Het Grondwettelijk Hof kan wetten, decreten of ordonnances vernietigen, die bepaalde grondwetsartikelen of andere fundamentele beginselen van onze staatsstructuur schenden. Het betreft meer bepaald de bevoegdheidsverdelende regels (de regels houdende de bevoegdheidsverdeling tussen de federale overheid, gemeenschappen en gewesten), de artikelen van titel II van de Grondwet ("De Belgen en hun rechten"), de organisatie van gewestelijke volksraadplegingen (art. 142 van de Grondwet), de wettelijkheid van de belastingen (art. 170 van de Grondwet), het gelijkheidsbeginsel inzake belastingen (art. 172 van de Grondwet) en het verbod op discriminatie van vreemdelingen (art. 191 van de Grondwet).

► Administratief recht

Dit recht regelt de inrichting en de werking van de administratie. De afdwinging ervan gebeurt door administratieve rechtbanken, waarvan op federaal niveau de Raad van State de belangrijkste is. Elke burger kan een beroep tot vernietiging instellen bij de Raad van State, afdeling bestuursrecht-spraak, tegen besluiten of verordeningen van een bestuurs-overheid.

Ook op het niveau van de Gemeenschappen en de Gewesten bestaan er gespecialiseerde administratieve rechtbanken die bevoegd zijn voor administratieve beslissingen met betrekking tot aangelegenheden die tot de bevoegdheden van de deelgebieden behoren.

► Fiscaal recht

Dit recht bepaalt de grondslag en het tarief, en regelt de inning van de belastingen. Het ligt grotendeels vevat in een aantal fiscale wetboeken (het Wetboek der Inkomstenbelastingen, het Wetboek van Successierechten ...).

► Strafrecht

Het strafrecht omschrijft welke handelingen verboden zijn en bepaalt de straffen bij overtreding (boetes, opsluiting, verbeurdverklaring ...).

Als algemeen principe geldt artikel 14 van de Grondwet: "Geen straf kan worden ingevoerd of toegepast dan krachtens de wet". Niemand kan worden gestraft voor een handeling die nog niet strafbaar was op het ogenblik dat ze werd gesteld.

Het strafrecht kan teruggevonden worden in het Strafwetboek. Ook in andere rechtstakken bestaan strafrechtelijke bepalingen (bv. in het fiscaal recht).

De strafzaken worden behandeld door de politierechtbanken, de correctionele rechtbanken en de strafkamers van de hoven van beroep. In elke provincie en in Brussel is er een hof van assisen, dat zitting houdt met een volksjury. Het hof is bevoegd voor misdaden en voor politieke en persmisdrijven, met uitzondering van persmisdrijven die ingegeven zijn door racisme of xenofobie. Tegen de uitspraak van het hof van assisen is geen beroep mogelijk.

Op de uitvoering van straffen wordt toezicht uitgeoefend door de strafuitvoeringsrechtbanken.

► Strafprocesrecht

Dit regelt de inrichting, de bevoegdheid en de procedure van de strafzaken. Het zit grotendeels vevat in het Wetboek van strafvordering.